

Мануйлов Євген Миколайович, доктор філософії, професор, професор кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: manuilov1946@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3896-6017

Калиновський Юрій Юрійович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: kalina_uu@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-0081-8107

ДУХОВНІ ІМПЕРАТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ТА БЕЗПЕКОВИЙ КОНТЕКСТИ

Проаналізовано різноманітні підходи до визначення сутності духовних імперативів українського державотворення. Зазначено, що духовні стратегії розбудови української держави є синтезом національних та європейських цінностей. Визначено роль національної еліти у формуванні духовних пріоритетів розвитку України. Розкрито особливості уявлень про українську державотворчу ідеологію в сучасному науковому дискурсі. Показано основні загрози духовним цінностям українського суспільства.

Ключові слова: державотворення; духовні імперативи державотворення; національні цінності; державотворча ідеологія; загрози духовній безпеці.

Постановка проблеми. Розбудова сучасної, демократичної української держави потребує комплексного підходу. Важливою складовою цього процесу є утвердження духовних цінностей та орієнтирів, які сприятимуть розвитку української нації, посиленню її безпеки на міжнародній арені. В даному контексті духовні імперативи вітчизняного державотворення потребують не тільки уточнення та осучаснення, а й захисту в умовах інформаційної агресії проти нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вітчизняного державотворення в духовно-ціннісному та безпековому контекстах репрезентована в низці наукових праць різноманітного методологічного спряму-

вання. Так, С. Коник пропонує власне бачення державотворчого процесу на основі комплексного підходу та пов'язує його ефективність саме з належною управлінською діяльністю певних суб'єктів, ступенем розвиненості їх цінностей. У свою чергу, В. Карлова акцентує увагу на особливій ролі національної еліти в розбудові держави шляхом виконуваних нею базових функцій. Серед таких функцій вона виокремлює насамперед стратегічну, комунікативну, інтегративну. З точки зору С. Вовканича, саме українська національна еліта на сучасному етапі державотворення має взяти на себе відповідальність за консолідацію нації, формулювання та впровадження національної ідеї, покращення духовного клімату в державі.

Натомість Н. Юськів стверджує, що перешкодою на шляху до духовно-ціннісного укорінення людини стає соціальна аномія. Загалом, на його думку, на духовну ситуацію вітчизняного сьогодення впливає руйнація «старих» колективістських духовних цінностей та відсутність достатнього продуктивного ґрунту для існування автономного, відповідального індивіда.

Необхідно зазначити, що значний масив наукових праць присвячений важливості створення української державотворчої ідеології, у якій мають бути чітко сформульовані духовні орієнтири розвитку країни. Зокрема, на переконання І. Миклашук, при визначенні поняття «державотворча ідеологія» значну увагу слід звернути на ціннісний аспект у зв'язку з тим, що ціннісні орієнтації – найважливіший складник масової свідомості, який визначає реакцію людей на явища дійсності й спрямовує їх поведінку. На думку П. Лісовського, Україна потребує нової інтегративної ідеології, яка не повинна представляти собою лише набір ідей, положень, запозичених з різних, часто протилежних концепцій. Це має бути інноваційна, прогресивна та наукова ідеологія на основі гуманізму. У свою чергу, Є. Головаха і В. Пухляк переконують, що держава не може існувати без ідеології та ідеологічних інститутів, які здатні забезпечити стабільність держави й достатній рівень матеріального та духовного життя людини на основі демократичної системи цінностей.

Окрема група наукових досліджень репрезентує безпековий вимір функціонування духовного світу сучасної України. Так, А. Сухорукова класифікує основні виклики та загрози духовній сфері української держави на дві групи – зовнішні й внутрішні, та показує їх діалектичний взаємозв'язок. О. Павлишина наголошує, що основні світоглядні загрози духовній безпеці суспільства та держави мають переважно внутрішній характер і до них можна віднести такі: культурно-ціннісну загрозу, ідейно-доктринальну загрозу, суспільно-організаційну загрозу. На переконання Б. Парахонського та Г. Яворської, загрози духовній сфері української держави проявляються насамперед у впливі на національно-культурну ідентичність, яка має симво-

лічно-знакову природу й пов'язана зі смислами та особливостями розуміння подій.

Разом з тим варто зазначити, що вищенаведений аналіз наукового доробку з проблеми нашого дослідження дозволяє виокремити недостатньо розкриті аспекти розуміння духовних детермінант державотворчого процесу з точки зору їх смислового визначення й імплементації у вітчизняному суспільстві. Також потребує подальшого наукового дослідження проблема ефективного захисту національно-державницьких цінностей в умовах інформаційної війни.

Формулювання цілей. У даному дослідженні планується проаналізувати базові духовні імперативи українського державотворення та визначити основні загрози щодо їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. Державотворчий процес у сучасній Україні має свої характерні риси та особливості, які обумовлені внутрішніми та зовнішніми чинниками. Формулювання саме духовних орієнтирів вітчизняного державотворення знаходиться в тісному взаємозв'язку з різноманітними соціальними процесами та тенденціями розвитку української нації як суб'єкта історії.

Як відомо, державотворення є багатограним процесом, що охоплює цілий комплекс взаємопов'язаних чинників, зокрема: природничо-географічних, культурно-гуманітарних, мовних, етнопсихологічних, духовно-світоглядних (міфологічні та релігійні), соціально-економічних, правових, геополітичних, військово-оборонних тощо, – що відображають усі сфери життєдіяльності суспільства. Державотворення – безперервний процес. На кожному етапі державотворення мають бути поставлені свої цілі й розроблена стратегія розвитку держави, визначена роль органів державної влади у цьому процесі [1, с. 3–4].

Безумовно, особлива місія у виробленні духовних орієнтирів нації, магістральних напрямів розвитку держави покладена на різноманітні елітарні групи, які, маючи інтелектуальний, організаційний, політико-правовий потенціал, здатні спрямовувати суспільство до процвітання.

Як доводить В. Карлова, роль національної еліти в державотворенні виявляється передусім у функціях, які вона виконує. Серед них слід насамперед виокремити стратегічну, комунікативну, інтегративну. Зміст стратегічної функції полягає в розробці стратегії суспільного розвитку, визначенні політичної програми дій, практичній реалізації прийнятих рішень. Національна еліта повинна розробляти світоглядні, моральні та ідеологічні засади практичної політики, формувати національну самосвідомість як духовну основу соціально-політичної активності народу, незважаючи на жодні перешкоди (несприятливі обставини, пасивний опір деморалізованих верств

населення, свідому протидію панівних олігархічних структур тощо). Комунікативна функція передбачає відображення в політичних програмах інтересів і потреб (політичних, економічних, етнонаціональних, культурних, регіональних, професійних тощо) різних суспільних груп та практичну їх реалізацію. Реалізація цієї функції вимагає від представників національної еліти ведення постійного діалогу із суспільством з найбільш важливіших питань державотворення, вироблення спільних, узгоджених рішень. Інтегративна функція полягає у зміцненні стабільності й єдності суспільства, забезпеченні консенсусу за всіма основними принципами життєдіяльності нації і держави. Щоб ефективно реалізовувати зазначені функції, національній еліті мають бути властиві: державницьке мислення, розвинена національна самосвідомість, здатність до захисту загальнонаціональних інтересів [2, с. 100].

Варто зазначити, що національна еліта має бути не тільки спроможна сформулювати духовні імперативи розвитку української держави, а й донести їх до громадян у прийнятній для них формі, відійти як від «академізму», так і від популістичних політичних гасел.

У цьому контексті доречними є роздуми С. Вовканича, який виокремлює специфічні функції та ролі, які повинна виконувати українська національна еліта на сучасному етапі, а саме:

- роль вирівнювача рівнів окремих регіонів України щодо державницьких і духовних цінностей, національної свідомості, історичної пам'яті, традицій;
- роль консолідатора нації в політичному, регіональному, мовному та культурному аспектах, тобто створення єдиної етнічної та політичної української нації;
- роль подвижника національної ідеї, мрії, їх трансформації в нових історичних обставинах, морального розвитку нації;
- турботи про майбутнє, надання життєвого ліфта молоді та прийдешньому поколінню;
- роль продуцента та відповідального за якість рішень, тягар їх вибору, тактику та стратегію реалізації у системі внутрішньої і зовнішньої життєдіяльності України щодо її державотворчих завдань та національних інтересів [3, с. 31–32].

Історична трагедія українців полягає в тому, що постійно обривається зв'язок елітних поколінь, втрачається традиція жертвовного служіння своєму народові, високі поняття честі, моральності, патріотизму. Політична еліта – це продукт селекції, з якою пов'язане життя кожної людини. У державі з багатовіковою традицією керівна еліта – це прошарок суспільства з відповідними традиціями, навичками, навіть секретами, які, як мудрість, переда-

ються від покоління до покоління. Посідаючи стратегічно важливі позиції в суспільній системі, політична еліта є одним із «локомотивів історії», «фіксаторів соціального порядку» [4, с. 77].

Відповідно без «якісної» еліти вкрай складно формулювати та утверджувати духовні пріоритети розвитку України, стратегію її поступу у XXI сторіччі. Саме тому основоположним завданням в Україні є відтворення національно-патріотичної еліти, яка б на перший план ставила завдання процвітання власного народу. Також вкрай важливим є вироблення єдиної стратегії державотворення, яка б не змінювалася під впливом політичної кон'юнктури та об'єднувала різноманітні верстви суспільства, класи, партії тощо. Україна потребує модерної філософії державотворення як консолідуючого начала, що ґрунтується на загальнолюдських та національних цінностях.

На нашу думку, стратегія українського державотворення має бути сформульована у формі чітких й зрозумілих для широкого загалу духовних цінностей та пріоритетів. Відповідно економічна, правова, безпекова та соціальна політики мають ґрунтуватися на національній ідеї і при цьому не суперечити духовним надбанням українського народу.

Необхідно зауважити, що визначенню духовних імперативів вітчизняного державотворення заважає низка факторів, зокрема:

- криза моралі, права та соціальних норм у вітчизняному соціумі;
- консервативність суспільної свідомості;
- непослідовність національної еліти у формулюванні стратегії розбудови української держави;
- превалювання соціально-економічних цінностей над духовними у суспільній думці;
- кризові явища в освіті, науці та вихованні;
- коливання (зміна) політичного курсу нашої держави на певних етапах державотворення;
- недостатній вплив духовної та інтелектуальної еліти нації на формулювання стратегії вітчизняного державотворення;
- відсутність національного консенсусу щодо подальшого розвитку України;
- негативні зовнішні впливи інформаційного, геополітичного, економічного та військово-політичного характеру.

Вочевидь, духовні цінності державотворчого процесу мають утверджуватися як на загальносоціальному, політичному, так і на індивідуальному рівнях. Як переконує І. Белебега, «українська еліта зобов'язана вести націю до високої самоорганізації. Саме еліта покликана “запліднити”... національну людність таким світобаченням, щоб кожна людина відчувала себе

державотворцем... наповнилася почуттям відповідальності за долю нації» [5, с. 504].

З іншого боку, на переконання Н. Юськіва, перешкодою на шляху до духовно-ціннісного укорінення людини стає соціальна аномія як найтипівіший результат руйнування старих цінностей без своєчасного запровадження нових. Щодо духовної ситуації вітчизняного сьогодення, то можна стверджувати, що після руйнації колективістських духовних цінностей не закладено достатнього продуктивного ґрунту для існування автономного, відповідального індивіда, що призвело до негативного індивідуалізму, який відкидає усіх «інших» та вищі цінності, вибираючи власну сваволю, тобто намагання радикально змінити ціннісно-смісловий зміст життя, призводить у багатьох випадках до аномії як руйнування ціннісного світу особистості, а отже, до духовного знекорінення [6, с. 89].

Можна частково погодитися з вищезначеним автором та підкреслити, що втрата духовних традицій народу в умовах глобалізації, інформаційних та «гібридних» воєн, культурної експансії стає однією з основних загроз державотворчим процесам в Україні.

Разом з тим, на думку науковців, реалізація інноваційної, інформаційно-просторової моделі розбудови національної держави, її євроінтеграційних намірів і розробка належної соціогуманістичної стратегії розвитку диктують потребу опрацювати систему ідеологічного забезпечення державотворення, що ґрунтуватиметься на загальноукраїнських інтересах, акумульованими такими пріоритетами української національної ідеї (УНІ) – Україна: соборна, українська, гідна людини, нації та людства. Визначаючи ці стратегеми, фахівці наголошують, що:

– соборна – це не лише географічні, територіально-просторові атрибути, а соборна здатність нації разом ефективно творити українську державу за допомогою консолідації сил усіх громадян, які в Україні та поза її межами проживають; це духовна єдність народу на своїй землі. Лише таке розуміння соборності допоможе сформувати єдиний національний економічний, мовно-інформаційний, культурний, релігійний та інші простори, аби допомогти всім українцям, незалежно від місця проживання, усвідомити себе соборною державоцентричною нацією. Це особливо важливо для формування українського соціуму як спільноти, у якій діють доцентрові (соборні) і відцентрові (регіональні, українофобські) сили і поля впливу;

– українська – відкидає підкинуте шовіністичне гасло «Україна лише для етнічних українців», але не реальну констатацію, що найважче українцям в Україні. Ідеться про формування нових стереотипів, що позиціонували б Україну у свідомості всього соціуму державу як «рідну хату», як дім нації, який слід розбудовувати на спільних духовних цінностях, патріотич-

них почуваннях, інтелектуальних і культурних кодах та ідеалах українського народу, на притаманних йому традиціях, нормах і правилах поведінки, на інноваційних засадах модернізації національної економіки та політики держави відповідно до нових завдань, економічних укладів, національних інтересів і сучасних викликів. Крім того, цей пріоритет визначає необхідність збереження українськості, використання нових чинників національної ідентичності, що вирізняють український народ як окреме самодостатнє утворення, яке має всі ознаки нації: власну землю, питому мову та своє європейське світобачення, лише йому притаманне, яке у глобальному вимірі гідне поваги серед світової мозаїки культур. Аби зберегти свою автентичність, українцям нікуди виїжджати, вони вдома, на обітованій землі, у Європі, і європейскість – їхній природний стан;

– гідна людини, нації і людства – передбачає створення належних соціально-економічних, екологічних умов окремій особистості шляхом не лише піднесення рівня матеріального добробуту, європейських стандартів життя, а й духовних, ментальних можливостей самореалізації, спілкування, національно-творчого середовища, яке поза «рамами нації», за І. Франком, поза національною ідеологією ні створити, ні зберегти неможливо. Складові високої ідеї нації, що ослаблена імперським етноінтелектогеноцидом, мають нести не лише всі компоненти квітального розвитку для досягнення європейських стандартів життя, а й мати певні пріоритети для свого духовно-культурного, національного відродження через соціогуманістичне ставлення до ослабленої нації, червонокнижний захист її мови, культури, інформаційного простору, гуманно допомогти усунути антиукраїнську імперську семіотику, телепропаганду тощо. Українські майдани довели, що не можна розривати гідність, свободу людини та нації, їхні цінності від європейських і загальнолюдських [7, с. 14–15].

Продовжуючи вищеозначені роздуми, зазначимо, що на сучасному етапі вітчизняного державотворення вкрай важливим є вироблення національної системи цінностей політико-правового, духовного, соціального, геостратеґічного характеру. Як відомо український народ завжди дуже чутливо реагував на порушення соціальної справедливості, активно боровся проти зазіхань на національну мову та культуру, відстоював право мати незалежну державу.

У зв'язку з цим низка фахівців веде мову про доцільність створення державотворчої ідеології як уособлення національного проекту розвитку на основі ідей соборності, культурної ідентичності, демократії, верховенства права, захисту прав і свобод людини, соціальної справедливості тощо. Вочевидь, саме модерна ідеологія вітчизняного державотворення має містити духовні імперативи подальшого розвитку української нації.

Так, на переконання І. Миклашук, при визначенні поняття «державотворча ідеологія» значної уваги слід надавати ціннісному аспекту. Ціннісні орієнтації – найважливіша складова масової свідомості, що визначає реакцію людей на явища дійсності і спрямування їх поведінки. У сучасних умовах посилюється їх роль як мотиваторів дій соціальних спільнот, які спрямовують соціум у майбутнє. Наявність політичного та ідейного плюралізму сприяє утворенню широкого спектра цінностей. Державотворча ідеологія є системою ціннісних орієнтацій. Її можуть виробляти й поширювати спеціалізовані групи людей усередині політичних еліт – теоретики, ідеологи, лідери та ін. Інституційними органами виробництва державотворчої ідеології є держава та її інститути, а також інституції громадянського суспільства [8, с. 67].

У свою чергу, П. Лісовський підкреслює, що нова інтегративна ідеологія ні в якому разі не має представляти собою лише набір ідей, положень, запозичених з різних, часто протилежних концепцій. Це повинна бути інноваційна, прогресивна та наукова ідеологія на засадах гуманізму. Вона має бути побудована на знанні й урахуванні об'єктивних законів розвитку природи і суспільства, ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях. Тільки за умов гуманізації ідеології та її опертя на загальнолюдські цінності можливе її сприйняття суспільством. Крім того, інтегративна ідеологія має спиратися на корінні інтереси і потреби кожної особистості і суспільства в цілому на основі соціального досвіду та певних культурних традицій [9, с. 124].

На нашу думку, сучасна державотворча ідеологія України має бути насамперед людиноцентричною, але водночас вона фіксуватиме базові стратегію розвитку нашої держави як інституту забезпечення прав і свобод людини за низкою системоутворювальних параметрів, а саме – духовний, політико-правовий, інституційно-управлінський, геополітичний, соціально-економічний.

У цьому контексті Є. Головаха і В. Пухляк доводять, що нормальна держава не може існувати без ідеології та ідеологічних інститутів, метою яких є відтворення цієї ідеології в масовій та індивідуальній свідомості. Для сучасного суспільства єдиною ідеологією, здатною забезпечити стабільність держави й достатній рівень матеріального і духовного життя людини, є демократична система цінностей, яка ґрунтується на політичному плюралізмі, вільній ринковій економіці й рівності громадян перед законом [10, с. 26–29].

Таким чином, державна ідеологія стає:

1) рушієм суспільного розвитку – в цьому полягає її ключовий прикладний аспект;

2) вона впливає на легітимацію влади, тобто на здатність певного режиму досягати суспільного визнання і виправдання обраного політичного

курсу, прийняття цим режимом політичних рішень, кадрових чи функціональних змін у структурах влади;

3) ідеологія стає дороговказом і системою координат для людини і суспільних груп загалом, забезпечує відчуття єдності в інтересах спільної праці [11, с. 105].

Отже, духовні імперативи українського державотворення мають бути системно репрезентовані у цілісній стратегічній концепції розбудови України у XXI сторіччі. У цьому контексті класичне розуміння поняття «ідеологія», з нашої точки зору, варто доповнити такими поняттями як «національна ідея» та «стратегія державотворення». Варто зауважити, що таке трактування державотворчої ідеології має насамперед духовний характер, а політика, економіка, право є інструментами її реалізації.

У наш час ми спостерігаємо посилення загроз та викликів функціонуванню української держави, постійні спроби підірвати безпеку її існування, у тому числі й духовну, шляхом здійснення інформаційних атак, розгортання «гібридних воєн» тощо.

На переконання фахівців, основні виклики та загрози духовній сфері української держави можна розподілити на дві групи – зовнішні та внутрішні. На переконання А. Сухорукової, до числа зовнішніх загроз вітчизняному державотворенню в духовній сфері можна віднести такі: політику окремих країн, що спрямована на домінування в культурній та духовній сферах, на протидію вільному розвитку власної культурно-духовної традиції країни, блокування рівноправної участі в міжнародному розподілі культурних надбань людства, насадження чужої ідеології; розгортання окремими країнами світу «культурної експансії» щодо інших країн. В Україні це виявляється, зокрема, у прагненні скоротити використання української мови як засобу спілкування й таким чином зменшити долучення українців до українського інформаційного простору, а також у підтримці культурної залежності, створюючи штучний попит, такий як на маскультуру; розробку окремими державами концепцій «інформаційної війни», які передбачають створення та використання засобів небезпечного впливу на духовну сферу інших країн з метою порушення її нормального функціонування й несанкціонованого доступу до всіх внутрішніх ресурсів країни; злочинну діяльність релігійних сект, організацій та окремих осіб у духовній сфері; діяльність економічних і політичних структур у духовній сфері, що спрямована проти національних інтересів країни [12].

У свою чергу, на думку О. Павлишина, основні світоглядні загрози духовній безпеці суспільства та держави (які мають переважно внутрішній характер) є такими:

1) культурно-ціннісна загроза (низький рівень розвитку світогляду, загальної та правової культури кожного члена суспільства, нерозвинене світобачення та світосприйняття особистості, недостатньо сформована система індивідуальних цінностей, відсутність власної життєвої позиції);

2) ідейно-доктринальна загроза (відсутність єдиної державної теоретичної суспільно-ідейної платформи, що призводить до заміщення відповідних прогалян альтернативними ідеологічними концептами);

3) суспільно-організаційна загроза (відсутність світоглядних, а відповідно – правових та організаційних передумов формування політичної свідомості населення та побудови дієвого механізму політико-правового забезпечення суспільного життя, здатного консолідувати суспільство, використати його неоднорідність як таку властивість соціальної системи, що додає їй гнучкості, динамізму, різноманітності, а отже, життєздатності. Наслідком цього є наявність перманентних антагонізмів або відмова від активної участі в політичному житті, байдужість до реалізації людиною своїх прав і обов'язків, які можуть призвести до дезінтеграції українського суспільства) [13, с. 48–49].

Загалом, як внутрішні, так і зовнішні загрози духовній сфері нашої країни спрямовані на руйнування культурного коду нації, її цінностей, основ національно-культурної ідентичності, державності. З точки зору Б. Парахонського та Г. Яворської, механізми впливу на ідентичність мають символічно-знакову природу, вони пов'язані зі смислами, з особливостями розуміння подій. Під час гібридної війни так само, як в інших новітніх конфліктах, пов'язаних, зокрема, із тероризмом, символічні компоненти виходять на перший план і починають відігравати ледь не вирішальну роль. Ідеться про символи владного домінування противника (нападника), що набувають поширення за допомогою засобів масової інформації [14, с. 12].

У цьому сенсі зауважимо, що цінності за своєю природою є явищем досить консервативним, що, з одного боку, забезпечує стабільність буття нації, а з другого боку, гальмує суспільні трансформації. Як засвідчує досвід України, найбільш динамічно розуміння цінностей та їх ієрархія змінювалися під час потужних соціальних подій – Помаранчева революція, революція Гідності. Вищезначені соціальні протести сприяли активному формуванню громадянського суспільства, політичної нації, продемонстрували ціннісні пріоритети народу України. Громадяни показали свою здатність боротися за демократію, права людини, європейські цінності загалом, захищаючи духовну безпеку суспільства в умовах інформаційної агресії проти нашої держави [15, с. 29].

У зв'язку з вищенаведеними загрозами значно актуалізується проблема гарантування та зміцнення духовної безпеки Української держави. У сучас-

ному дискурсі про духовну безпеку йдеться передусім про відсутність небезпеки для людської духовності, тобто про наявність умов, при яких неможливе (без бажання суб'єкта) вторгнення у його духовний світ і, як наслідок, коректування змістових блоків цього світу; зміна ціннісних орієнтацій; продукування інших, ніж реально існуючі, світоглядних переконань; «переформатування» емоційного компонента тощо [16, с. 84].

З нашої точки зору, духовна безпека держави – це всебічний захист культурно-ціннісного простору країни, підвалин національно-культурної ідентичності народу, національних інформаційних ресурсів від зовнішніх та внутрішніх агресивних впливів.

Як стверджують фахівці, духовна безпека потребує адекватних соціальних цінностей, позитивного ставлення до них переважної більшості населення, що безпосередньо пов'язано з довірою індивідів до суспільства і держави, з готовністю ідентифікувати себе з ними. Її забезпечення в Україні реалізується через державні органи влади, релігійні та громадські організації, які необхідно включити в загальну схему, що розкриватиме в цілому систему духовної безпеки. До цієї системи належать насамперед засоби масової інформації, які мають великий вплив на духовну безпеку, релігійні організації (традиційні конфесії), а також безпосередньо соціальні інститути (виховання та освіти), основною функцією яких є соціальне відтворення та духовно-моральний розвиток людини [17, с. 125].

Вочевидь, Україна на сучасному етапі державотворення стикається з досяганнями не тільки на територіальну цілісність, а й на духовний та інформаційний суверенітет. Загрози духовній сфері нашої країни мають яскраво виражені ознаки гібридності: вони становлять комплексний характер й поєднують інформаційні, комунікаційно-технологічні, пропагандистські та інші заходи. Безумовно, основний негативний вплив на духовність українського народу здійснюється за допомогою засобів масової комунікації. Можна констатувати, що Україна стала як об'єктом, так і суб'єктом інформаційної війни.

У загальному розумінні мета інформаційного протиборства – це забезпечення національних інтересів в інформаційно-психологічній сфері, що включає: забезпечення геополітичної та інформаційно-психологічної безпеки держави; досягнення військово-політичної переваги і безперечного лідерства у сфері міжнародних відносин; забезпечення досягнення цілей національної економічної, ідеологічної, культурної, інформаційно-психологічної експансії; забезпечення сприятливих умов для переходу власної національної системи соціально-політичних відносин на новий, більш високорозвинутий і високотехнологічний етап еволюційного розвитку; трансформація структури національних економічного, політичного, соціаль-

но-культурного, інформаційно-психологічного просторів відповідно до власних принципів формування інформаційної картини світу [18, с. 285–286].

Ефективне інформаційне протиборство ґрунтується на низці цінностей, які відстоює та або інша держава, зберігаючи власну культуру та національну пам'ять. Цілком очевидно, що духовні імперативи вітчизняного державотворення – це смисловий каркас розбудови України, ціннісна основа протиборства в «гібридній війні».

Висновки. Отже, духовні імперативи сучасного вітчизняного державотворення мають бути продовженням тих цінностей, що були напрацьовані найкращими представниками української нації впродовж національно-визвольної боротьби. З іншого боку, духовні стратагеми розбудови української держави мають відповідати сучасним внутрішньополітичним та зовнішньополітичним реаліям, не бути «архаїчними» та вузькополітичними. Безсумнівно, духовна сфера українського суспільства, наша культурна самобутність потребують всебічного захисту в умовах інформаційної війни та глобального протистояння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коник С. М. Державотворення як управлінська категорія. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. С. 1–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_6 (дата звернення: 21.11.2019).
2. Карлова В. Національна еліта як суб'єкт державотворення: український досвід. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2012. Вип. 1. С. 98–106.
3. Вовканич С. Плюралізм еліт і універсалізм елітарності. *Схід*. 1996. № 4. С. 30–38.
4. Козловець М. А. Політична еліта як суб'єкт державотворення в умовах трансформації українського суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2017. № 2. С. 74–87.
5. Белебеха І. Національне прозріння українців. Харків: ФОП Здоровий Я. А., 2012. 580 с.
6. Юськів Н. В. Правові проблеми державотворення у сучасних українських трансформаційних реаліях. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 86–91.
7. Вовканич С. Й. Ідеологічні засади державотворення в системі стратегізації регіональної політики, національної економіки та безпеки України. *Регіональна економіка*. 2014. № 4. С. 7–23.
8. Миклашук І. Державотворча ідеологія як чинник демократичного розвитку України. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5. С. 63–71.
9. Лісовський П. М. Механізми формування духовної безпеки в ідеології державотворення сучасної України: філософський аналіз курсу до європейської інтеграції.

- Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2006. Вип. 25. С. 123–133.
10. Головаха Є., Пухляк В. Політична соціалізація в посткомуністичній країні. *Політична думка*. 1994. №2. С. 26–29.
 11. Отрешко В. С. Особливості українського державотворення: завдання та напрями. *Політологічний вісник*. 2015. Вип. 78. С. 97–107.
 12. Сухорукова А. В. Безпека духовності: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Запоріжжя, 2010. 18 с.
 13. Павлишин О. В. Семіотико-правовий аналіз основних загроз духовній безпеці суспільства та передумов їх подолання в сучасній Україні. *Духовна безпека України: погляд суспільствознавства і богослов'я*: матеріали XVII науково-практичної конференції (м. Київ, 17 травня 2018 р.). Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2018. С. 47–49.
 14. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія гібридної війни: гра прихованих смислів. *Стратегічна панорама*. 2017. №1. С. 7–16.
 15. Калиновський Ю. Ю., Мануйлов Є. М. Духовна безпека українського суспільства у державотворчих процесах сучасності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія*. Харків: Право, 2019. №1 (40). С. 21–39.
 16. Павлов В. Л. Про зміст понять «духовність» і «духовна безпека». *Духовна безпека України: погляд суспільствознавства і богослов'я*: матеріали XVII науково-практичної конференції (м. Київ, 17 травня 2018 р.). Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2018. С. 83–85.
 17. Маслова А. А. Інституціональні засади впровадження політики забезпечення духовної безпеки суспільства. *Економіка та держава*. 2011. №7. С. 124–126.
 18. Катеринчук П. Медіаполітика Росії як засіб політичного тиску у країнах ЦСЄ. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2017. Т. 35–36. С. 283–294.

REFERENCES

1. Konyk, S. M. (2012). Derzhavotvorennia yak upravlinska katehoriia. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public Administration: Theory and Practice*, 2, 1–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_6 [in Ukrainian].
2. Karlova, V. (2012). Natsionalna elita yak subiekt derzhavotvorennia: ukrainskyi dosvid. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, issue 1*, 98–106 [in Ukrainian].
3. Vovkanych, S. (1996). Pluralizm elit i universalizm elitarnosti. *Skhid – Skhid*, 4, 30–38 [in Ukrainian].
4. Kozlovets, M. A. (2017). Politychna elita yak subiekt derzhavotvorennia v umovakh transformatsii ukrainskoho suspilstva. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho”*. Serii : Politolohiia – Bulletin of

the National University "Yaroslav Mudryi Law Academy of Ukraine". Series: Political Science, 2, 74–87 [in Ukrainian].

5. Belebekha, I. (2012). Natsionalne prozrinnia ukrainsiv. Kharkiv: FOP Zdorovy Ya. A. [in Ukrainian].
6. Iuskiv, N. V. (2014). Pravovi problemy derzhavotvorennia u suchasnykh ukrainskykh transformatsiinykh realiiakh. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Yurydychni nauky – Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Legal Sciences, 801, 86–91 [in Ukrainian].*
7. Vovkanych, S. Y. (2014). Ideolohichni zasady derzhavotvorennia v systemi stratehizat-sii rehionalnoi polityky, natsionalnoi ekonomiky ta bezpeky Ukrainy. *Rehionalna ekonomika – Regional economy, 4, 7–23 [in Ukrainian].*
8. Myklashchuk, I. (2009). Derzhavotvorcha ideolohiia yak chynnyk demokratychnoho rozvytku Ukrainy. *Politychnyi menedzhment – Political management, 5, 63–71 [in Ukrainian].*
9. Lisovskyi, P. M. (2006). Mekhanizmy formuvannia dukhovnoi bezpeky v ideolohii derzhavotvorennia suchasnoi Ukrainy: filosofskyi analiz kursu do yevropeiskoi inteh-ratsii. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Humanities Bulletin of Zaporizhzhie State Engineering Academy, issue 25, 123–133 [in Ukrainian].*
10. Holovakha, Ye., Pukhliak, V. (1994). Politychna sotsializatsiia v postkomunistychnii kraini. *Politychna dumka – Political thought, 2, 26–29 [in Ukrainian].*
11. Otreshko, V. S. (2015). Osoblyvosti ukrainskoho derzhavotvorennia: zavdannia ta napriamy. *Politolohichniy visnyk – Politology Bulletin, issue 78, 97–107 [in Ukrainian].*
12. Sukhorukova, A. V. (2010). Bezpeka dukhovnosti: sotsialno-filosofskyi analiz. *Extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhia [in Ukrainian].*
13. Pavlyshyn, O. V. (2018). Semiotyko-pravovyi analiz osnovnykh zahroz dukhovnii bezpetsi suspilstva ta peredumov yikh podolannia v suchasni Ukraini. *Dukhovna bezpeka Ukrainy: pohliad suspilstvoznavstva i bohoslovia: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Kyiv: VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 47–49 [in Ukrainian].*
14. Parakhonskyi, B. O., Yavorska, H. M. (2017). Ontolohiia hibrydnoi viiny: hra prykhovanykh smysliv. *Stratehichna panorama – Strategic panorama, 1, 7–16 [in Ukrainian].*
15. Kalynovskyi, Yu. Yu., Manuilov, Ye. M. (2019). Dukhovna bezpeka ukrainskoho suspilstva u derzhavotvorchykh protsesakh suchasnosti. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Serii: Filosofii – Bulletin of the Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, № 1 (40), 21–39 [in Ukrainian].*
16. Pavlov, V. L. (2018). Pro zmist poniat «dukhovnist» i «dukhovna bezpeka». *Dukhovna bezpeka Ukrainy: pohliad suspilstvoznavstva i bohoslovia: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Kyiv: VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 83–85 [in Ukrainian].*
17. Maslova, A. A. (2011). Instytutsionalni zasady vprovadzhennia polityky zabezpechen-nia dukhovnoi bezpeky suspilstva. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state, 7, 124–126 [in Ukrainian].*

18. Katerynychuk, P. (2017). Mediapolityka Rosii yak zasib politychnoho tysku u krainakh TsСЕ. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu – Historical and political problems of the modern world*, Vol. 35–36, 283–294 [in Ukrainian].

Мануйлов Евгений Николаевич, доктор философии, профессор, профессор кафедры философии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

Калиновский Юрий Юрьевич, доктор философских наук, профессор, профессор кафедры философии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

ДУХОВНЫЕ ИМПЕРАТИВЫ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА: АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ И СЕКЬЮРИТАРНЫЙ КОНТЕКСТЫ

Проанализированы различные подходы к определению сущности духовных императивов украинского государственного строительства. Отмечено, что духовные стратегемы развития украинского государства являются синтезом национальных и европейских ценностей. Определена роль национальной элиты в формировании духовных приоритетов развития Украины. Раскрыты особенности представлений об идеологии украинского государственного строительства в современном научном дискурсе. Показаны основные угрозы духовным ценностям украинского общества.

Ключевые слова: государственное строительство; духовные императивы государственного строительства; национальные ценности; идеология государственного строительства; угрозы духовной безопасности.

Manuylov Eugene Mykolayovych, Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Philosophy of the Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkov, Ukraine

Kalinovsky Yuriy Yuriyovych, Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Philosophy of the Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkov, Ukraine

SPIRITUAL IMPERATIVES OF DOMESTIC STATE-BUILDING: AXIOLOGICAL AND SECURITY CONTEXTS

Problem setting. *The development of a modern, democratic Ukrainian state requires an integrated approach. An important component of this process is the establishment of spiritual values and guidelines that contribute to the development of the Ukrainian nation and the strengthening of its security on the international arena. In this context, the spiri-*

tual imperatives of the domestic state-building need not only clarification and modernization, but also protection in conditions of information aggression against our country.

Recent research and publications analysis. *Problematics of the domestic state-building in the spiritual and value, and security contexts are presented in a number of scientific works of a diverse methodological direction. Thus, S. Konyk offers his vision of the state-building process on the basis of an integrated approach and associates its effectiveness precisely with the proper management of certain entities and the degree of their values development. In its turn, V. Karlova focuses on the special role of national elite in the state development by means of carriage the basic functions. Among such functions, she distinguishes primarily strategic, communicative, integrative. From the standpoint of S. Vovkanych, it is the Ukrainian national elite, at the present stage of the state-building, that should take responsibility for the consolidation of the nation.*

Paper objective. *In this research, it is planned to analyze the basic spiritual imperatives of the Ukrainian state-building and to identify the main threats to their implementation.*

Paper main body. *The formulation of spiritual guidelines of the domestic state-building is closely interconnected with various social processes and development trends of the Ukrainian nation as a history subject. Unconditionally, a special mission, which is the development of the nation spiritual guidelines, of the main directions of state growth, is assigned to various elite groups, which have an intellectual, organizational, political and legal potential and are able to guide society towards prosperity. In this way, the economic, legal, security and social policies should be based on the national idea, and should not contradict the spiritual heritage of the Ukrainian people. Nowadays, a number of experts talk about the advisability of creating a state-building ideology as an embodiment of a national development project based on the ideas of conciliarism, cultural identity, democracy, the rule of law, protection of human rights and freedoms, social justice, etc.*

Conclusions of the research. *Therefore, the spiritual imperatives of the modern domestic state-building should be a continuation of those values that were developed by the best representatives of the Ukrainian nation during the national liberation struggle. On the other hand, the spiritual stratagems of the Ukrainian state development should conform to modern domestic and foreign political realities, should not be “archaic” and narrowly political.*

Keywords: *state-building; spiritual imperatives of state-building; national values; state-building ideology; threats to spiritual security.*

